

Treskoposten

GABRIEL SCOTT -dagene 2020

Lørdag 5. september
19:00 FESTAFTEN,
Roligheden skole/Grendehus,
Tromøy

HANS HERLOF GRELLAND
kåserer over temaet:
«Gabriel Scott som filosof».

ELISE SLØGEDAL, vokal
HÅKON HULDT-NYSTRØM,
kontrabass

BJARNE BJORVATN,
humorist

BOKSALG og ENKEL
BEVERTNING
Billett ved døra Kr. 200,-

Søndag 6. september
19:00 Kveldsgudstjeneste
i Høvåg kirke

HILDE GUNN SLETTEN,
liturg og taler
Tema: «Barnet —
et gudsbevis hos Scott»

HANNE DRØNEN, cello
KIRSTI P. HAUGEN,
piano/orgel/vokal)

GABRIEL SCOTT
SELSKABET
Andre arrangementer
www.gabrielscott.no

Lederskifte i Gabriel Scott Selskabet

på årsmøte mandag 8.juni
Anne Bjørkvik overtok ledervervet
etter Anders Bjørnholmen.

Les mer på side 2 og 3

Velkommen til Gabriel Scott-dagene 2020

Lørdag 5. september inviterer vi til festaften på
Roligheden skole/Grendehus kl 19

Adresse: Skilsøveien 238, Færvik.

Se program s. 5

Ta av fra E -18 ved
Harebakken. Følg 410.
Kjør over Tromøybroa
Følg veien til Roligheden
Skole (Kjøretid: ca 15 min fra
Harebakken/avkjøring E18)

Selskabets leder har ordet	Side 2
Lederskifte i GSS	Side 3
Kjære medlemmer og venner av Gabriel Scott Selskabet.	Side 3
Aktiv og god Scott-venn Kristine Gauslaa Gilje	Side 4
Gabriel Scott-dagene 2020	Side 5
Barndomsskildringer i Gabriel Scotts voksenlitteratur Del 2	Side 6
Gabriel Scott - stadig i vinden	Side 8
Har fiskeren Markus løsningen på Korona krisen?	Side 9
Eventyr og evangelium - endret 1927 og 1954	Side 10
Vet du at	Side 12
Fantene slik Gabriel Scott så dem 2-3	Side 13
Bokliste	Side 16

Redaktør:

Jorun Vatland

Journalister:

Kirsten og Thor E. Hanisch
mob. 909 95102

Forsendelse:

Harde Johannessen, mob. 907 59519
hardej@hotmail.com

Layout/trykk: Trond Print Design as

**Styret i Gabriel Scott Selskabet
Leder**

Anne Bjørkvik, mob. 994 55452
anne.bjorkvik@dahlske.vgs.no

Nestleder

Ingjerd Modal, mob. 415 24671
ingjerd.modal45@gmail.com

Sekretær

Harde Johannessen, mob. 907 59519
hardej@hotmail.com

Kasserer

Anders Bjørnholmen, mob. 986 67724
signeanders@gmail.com

Styremedlemmer:

Peer Rødal Haugen, mob. 992 61422
post@peers.no

Unni Kirsten Hansen, mob. 470 95858
unnihans@icloud.com

Webansv.:

Arthur Myhre Scott, mob. 415 39789
icelandairwaves@gmail.com

www.gabrielscott.no

Forlaget:

Peer Rødal Haugen, forlagssjef
mob. 99261422
epost: post@peers.no

Eva Kristiansen, salgsmedarbeider
mob. 99502525
epost: eva@aktivinvest.no

Arne Henriksen, forlagsmedarbeider
mob. 90956054
epost: arhehenr@online.no

Arrangementskomité:

Signe Bjørnholmen, mob. 958 81824,
May Robertstad, mob. 917 33868,
Jens Stien, mob. 415 88843,
Jorun Vatland mob. 481 59741
Martin Birkeland, mob. 906 14729

Valgkomité:

Signe Bjørnholmen, leder,
Ingjerd Modal, Elisabeth Dobey
Vara: May Robertstad

**GABRIEL SCOTT
SELSKABET**

Lederen har ordet

Kjære Scott-venner!

Det er litt av en utfordring dette, å skulle ta over klubba etter Anders. Det blir ikke lett å leve opp til hans milde og kloke lederstil. Men jeg skal gjøre så godt jeg kan.

Det er flere grunner til at jeg sa ja til å være leder av Gabriel Scott Selskabet. Jeg er over middels interessert i kulturhistorie, her er jeg arvelig belastet med en historikerfar og en mor med utdanning i nordisk litteratur. I tillegg er jeg opptatt av å drive kulturaktivitet for og med mange, både barn og voksne. Jeg har vært sentral i utvikling og ledelse av små og store prosesser innenfor teaterfeltet, bl.a. den store nasjonale satsningen *Peer Gynt i egen fjellheim* på Gållå ved Vinstra, og da Lillesand kommune i samarbeid med Agder teater satte opp Gabriel Scotts *Jernbyrden* i Høvåg i 2009, -11 og -13.

Mitt fokus har helt siden studietida vært rettet mot (kunst)pedagogisk arbeid med barn og unge. I Lillesand har jeg i over ti år drevet Lillesand Barne- og Ungdomsteater, som har rundt 50 deltakere fra seks til 20 år. Her har vi øvd og spilt både Shakespeare og moderne norsk dramatik, vi har lekt oss med improvisasjon og lagd egne forestillinger. Det viktigste har imidlertid vært å skjønne at det går an å bruke teater og kultur til å bli trygge og glade mennesker i verden.

Gabriel Scott har jeg vært glad i siden faren min leste *Sølvfaks* for meg på sengekanten. Senere ble det *Tante Pose* som julefilm (en forskrekkelig og nedlatende framstilling av kvinner, har jeg tenkt siden, men svært fornøyd med kneppkakene og oberst Thues «der gikk proppen!»).

Jernbyrden leste jeg en gang på 1980-tallet. Boka gjorde stort inntrykk. Da Lillesand kommune i 2007 tok initiativ til å realisere en forestilling basert på boka, ble jeg glad for å få være med. Det ble en spennende og kreativ prosess, og jeg vil tro at både de som var med – skuespillere av alle kjønn og i alle aldre, kormedlemmer, musikere, scenearbeidere og teknikere, komponist, dramatiker, instruktør, produsent, profesjonelle og amatører – hadde himla flotte dager i Høvåg i prøvetid og under forestillingene. Den flotte scenografien som ligger i skauen på Åmland skulle ha bli brukt igjen – dette er noe vi i Selskabet kunne gjort noe ut av.

Ellers? Jeg håper jeg kan bidra til å drive Gabriel Scott Selskabet videre, både i samme ånd som før og kanskje tilføre noe nytt.

Nå kommer Scott-dagene i september, med et flott program, både faglig og kunstnerisk, og så går vi løs på nye oppgaver. Det blir stor stas!

Anne Bjørkvik

VI MINNER OM GABRIEL SCOTT UTSTILLINGEN,

Akvarellene til Kilden av Arvid Bergstøl og stort utvalg av Scottbøker i Scottrommet på Lillesand folkebibliotek,

OPPFORDRING!

For rask kommunikasjon med Selskabets 400 medlemmer om nye arrangementer m.v., mail da inn din e-postadresse til Harde Johannessen, hardej@hotmail.com

Lederskifte i GSS

Av K&TE

I det forsinkede årsmøtet i Høvåg Herredshus overtok Anne Bjørkvik lederklubben etter Anders Bjørnholmen, Selskabets leder helt fra årsmøtet i 2014. Anders gav uttrykk for stor glede over å ha fått ja fra Anne til å overta ledervervet. Anne var godt kjent for GSS fra før. Ikke minst for sin medvirkning som organisator og instruktør ved de tre vellykkede oppsettingene av Jernbyrden på Åmland i Høvåg. Begivenheter som ble opplevd av flere tusen entusiastiske tilskuere. Hun kunne godt tenke seg at det hadde blitt flere oppsetninger, men Lillesand kommune som hovedsponsor kunne ikke påta seg å finansiere flere. Selskabet er imidlertid svært takknemlig for at kommunen tok det store økonomiske løftet det var å få arrangementene opp og stå.

Anne Bjørkvik gav uttrykk for stor interesse for Gabriel Scotts litteratur gjennom mange år. Med bakgrunn som førsteamanuensis ved Fakultet for kunstfag ved UiA, og fra egen

kunstnerisk virksomhet fra Springvannskleiva Kulturdrift Anne Bjørkvik i Lillesand, vil hun jakte på muligheter for å fortsette Selskabets gode framdrift. Hun ble ønsket varmt velkommen av et unisont årsmøte.

Etter klubbeoverrekkelsen grep tidligere leder Thor Einar Hanisch ordet og takket Anders Bjørnholmen for den store innsatsen han har gjort til stor glede for Selskabet. Det gjelder i særdeleshet innsatsen som leder, men også den enda lengre innsatsen som Selskabets regnskapsfører og «finansmann». Anders sitt virke som bankmann kom her til stor nytte. I alle miljøer og innad i Selskabet, ble og blir hans omfattende kunnskap og innsikt i Gabriel Scotts liv og levnet og i forfatterens litteratur høyt verdsatt. Det gjør også hans rolige og hyggelige fremtreden og gode lune og evne til å virke samlende, og som kontaktskaper til presse og myndigheter. Det er også all grunn til å nevne Anders eget skuespillertalent, som kom til

uttrykk under flere Scott-dager og i oppsettingene av Jernbyrden. Det var hyggelig at hans innsats som leder kulminerte i at Selskabet kunne motta Lillesand kommunes kulturpris. Når Anders nå fant å ville gå av som leder, er det meget gledelig at han fortsatt vil sitte i styret og ivareta regnskapsfunksjonen videre. For de skiftende styrever i Selskabet er det også all grunn til å nevne Anders og Signes gjestfrihet ved å arrangere så mange styremøter i sitt hyggelige hjem i Lillesand.

Etter dette grep styremedlemmet Harde Johannessen ordet og sluttet seg til alt det Thor Einar hadde sagt. Forsamlingen stadfestet dette ved applaus.

Kjære medlemmer og venner av Gabriel Scott Selskabet.

I dag vaier det norske flagget på flaggstengene og vi skal feire Olsok. I Høvåg markeres denne dagen med gudstjeneste på kirkebrygga. For å komme til kirkebrygga kan vi ta båten og kjøre gjennom Kassenkanalen.

Midt i den trange kanalen, i bratte fjellet over vannet sitter en underlig skapning. Det er selveste «Kassetassen». En skulptur av trollet som holdt til her i dalen, et stykke nedenfor prestegården og Høvåg Kirke, og som Gabriel Scott beskriver i en av sine forunderlige fortellinger. Det var i dette området prestesønnen Gabriel som gutt fartet rundt og gledet seg over alt det vakre han så i naturen.

Men i dette annerledes-året serverer ikke Bygdekjennene grøt og boller på kirkebrygga denne dagen. Disse koronabegrensningene fikk også følger for oss i Gabriel Scott Selskabet. Vi måtte utsette årsmøtet, og det ble avholdt den 8. juni. I Treskoposten som kom ut til det planlagte årsmøtet i mars har vi behørig omtalt de aktiviteter Selskabet har vært delaktig i det foregående år. Utadvendt aktivitet denne våren har uteblitt. Men forlagskomiteen har vært i full aktivitet hele tiden. Til årsmøtet kunne vi berette at hele Gabriel Scotts

forfatterskap nå er utgitt på nytt, og at alle utgivelsene kan kjøpes fra forlaget vårt. Til Gabriel Scott-dagene i år lanserer forlaget vårt en ny utgave av Arne Beislands biografi. Vi er både stolte og imponerte av det arbeid som nedlegges i forlagsvirksomheten.

På årsmøtet 8. juni foregikk et lederskifte i Gabriel Scott Selskabet. Etter flere år som leder, hadde jeg et sterkt ønske om å få avløsning. Før det planlagte årsmøtet i mars, fikk valgkomiteen anmodning om å finne en person til å gå inn i styret og overta ledervervet. Det var både glede og lettelse for oss alle at Anne Bjørkvik ville påta seg denne oppgaven. Flere av oss i Gabriel Scott Selskabet har kjent henne lenge. Oppsettingen av skuespillet fra boka «Jernbyrden» ble for mange av oss uforglemmelige kvelder fra utescenen i Åmlandsskogen i Høvåg. Anne var med og dro dette prosjektet i gang, og dermed ble det kontakt og et hyggelig samarbeid og vennskap med oss i Gabriel Scott Selskabet. Jeg er svært glad for at Anne ville påta seg denne nye oppgaven, og nå ser vi lyst på Selskabets nære fremtid. Det var en god følelse å overrekke lederklubba, og jeg ønsker henne lykke til med oppgaven.

Jeg er glad for at jeg fortsatt skal få være med i Selskabets styre. Men jeg skal ikke opptre som en «syvende far i huset». Jeg har blitt kjent med mange hyggelige mennesker og nye vennskap er knyttet. Jeg hadde aldri sett for meg at jeg skulle stå foran store forsamlinger som leder, og heller ikke reise rundt og fortelle om Gabriel Scotts liv og levnet. Jeg er svært heldig som har fått lov å være med å lede Gabriel Scott Selskabet. Stor takk til tidligere og nåværende styremedlemmer for alle gode råd, hjelp og overbærenhet i denne tiden.

I et av sine dikt skriver Scott om frøet eller spiren. Var frøets skjebne en tilfeldighet, eller var det bestemt forinden. Så kan jeg se tilbake til mine tidlige guttedager da jeg som 6-åring ble med min far til Arendal, der møtte vi tilfeldigvis Gabriel Scott. Min far hadde truffet Scott en gang han besøkte min bestefar. Vi gikk bort til Scott og far hilste på ham. Scott så ned på meg, og så fikk også jeg håndhilse på ham. Dette er kan hende spiren til at Gabriel Scott og hans forfatterskap har fengst meg.

Beste hilsen Anders Bjørnholmen

Aktiv og god Scott-venn Kristine Gauslaa Gilje

En vel kjent og avholdt kvinne på Sørlandet og Vestlandet, Kristine Gauslaa Gilje, f. 13. 6. 29 gikk bort 19. mars i Stavanger.

Etter artium ved Kristiansand katedralskole, Møglestu husmorskole i Lillesand og Kristiansand lærerskole, ble Kristine ansatt som lærer ved Stavanger offentlige skole for døve i 1953. Dette arbeidet fenget henne i en slik grad at hun i 1978 tok eksamen som landets første tegnspråktolk. Stillingen som rektor ved Kongstein videregående skole, det regionale kompetansesenteret for døve og hørselshemmede unge i Rogaland, Vest- og Aust-Agder, fikk hun i 1984. I dette sitt livskall var hun aktiv og kreativ helt frem til pensjonering.

I tillegg til sitt livslange engasjement for døvesaken, var Kristine sammen med sin mann Torstein Gilje, sterkt engasjert i Sørlandsdikteren Gabriel Scott og i Gabriel Scott Selskabet (GSS). Det var naturlig å spørre dem om sammen å bli ledere for Selskabet, et verv de utøvet entusiastisk og humørfyllt i seks år fra 2001 til 2006. I det hele tatt var de et flott tospenn, helt fra de forelsket seg i hverandre under lærerstudiet.

Innsatsen for Selskabet toppet seg under 100 års-jubileet for Sørlandsnavnet i 2002, da Kristine og Torstein lyktes med å gjøre Gabriel Scott dagene til et av høydepunktene under den store «Sørlandet i 100» feiringen. I løpet av fire dager ble spennvidden i Gabriel Scotts diktning, via et utvalg av hans 60 bøker, presentert. Gleden over skjønnlitteratur og dikt fulgte Kristine gjennom hele livet. Som forteller og cicerone om sitt barndoms rike, Høvåg og Lillesand og store deler av Sørlandskysten, under Selskabets båtturer, var hun enestående. Til stor glede for et stort antall deltakere. Sørlandets kysthistorie og Gauslaa-familiens Scott-interesse gjennom generasjoner fikk hun brakt videre med stor detaljrikdom. Hun husket alle navn, historier og hendelser.

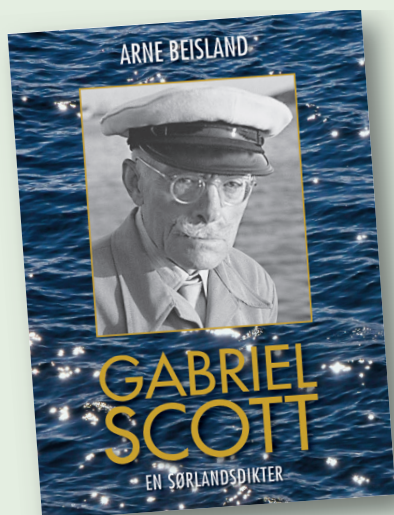

Også i familiens 16 fots motorbåt kruset hun kysten med utgangspunkt i sitt arvede sommersted, gården på Flesi. Hun gjenopplevde den gamle tiden slik den var, med nøydsomhet og respekt for hva havet gav og hva havet tok.

Kristine betydde mye for mange både på Sørlandet og på Vestlandet fordi hun viste omsorg for folk som trengte henne. Livskallet var døvesaken, pasjonen Sørlandet og Gabriel Scott. Hun hadde en utstråling og et engasjement som mange la merke til. Hun slo ikke om seg med tomme ord, det skulle ha substans det hun kom med, både privat, i jobb og foreningsliv! Sammen med Torstein var hun aktiv i St. Johannes menighet i Stavanger gjennom mange år. Bisettelsen fant sted 26. mars i Stavanger krematorium. I disse koronatider bare med nærmeste familie og noen få inviterte til stede.

*Kirsten og Thor Einar Hanisch
Lederskap GSS 2007-2011*

Arne Beislands Scott-biografi i ny utgave

Beislands biografi kom ut i 1949 til Gabriel Scotts 75-årsdag. Boken er basert på Beislands hovedoppgave om Scott. 2. verdenskrig satte en midlertidig stopp for Beislands filologistudier. Sammen med mange medstudenter havnet han i tysk fangenskap. Etter krigen var det akutt mangel på lærere, og Beisland fikk et vikariat ved Arendal off. høiere almenkskole. Sin embedseksamen fikk han først i 1946/47. Hans interesse for Scott varte livet ut, og han var mye brukt som foredragsholder.

Biografien hans har bare kommet ut en gang, og har til og fra vært å få tak i antikvariat og bruktbokhandler. Dessverre var innbindingen ikke god, og mange som har et eksemplar av boken opplever at den faller fra hverandre og løsner fra ryggen.

Velkommen til

GABRIEL SCOTT-DAGENE 2020

LØRDAG 5. SEPTEMBER

19:00 FESTAFTEN,
Roligheden skole/grendehus, Tromøy

HANS HERLOF GRELLAND kåserer

Tema: «Gabriel Scott som filosof».

ELISE SLØGEDAL, vokal

HÅKON HULDT-NYSTRØM, kontrabass

BJARNE BJORVATN, humorist

BOKSALG og **ENKEL BEVERTNING**

Billett ved døra **kr 200,-**

SØNDAG 6. SEPTEMBER

19:00 **Kveldsgudstjeneste**
i Høvåg kirke

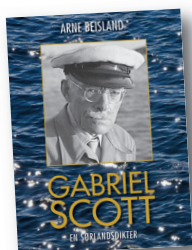
HILDE GUNN SLETTEN, liturg og taler

Tema: «Barnet — et gudsbevis hos Scott»

HANNE DRØNEN, cello

KIRSTI P. HAUGEN, piano/orgel/vokal

Gave til GSS kan gis ved utgangen. Bekrænsning av Scott-varden.

NYTT FRA GSS FORLAGET til Scott-dagene

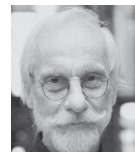
Arne Beisland: «Gabriel Scott, en sørlandsdikter»

Nyutgivelse av biografien fra 1949, med nytt tillegg om de siste årene.

Foto av Birger Dannevig. **Innb. kr 300,-**

▶ **HANS HERLOF GRELLAND** er professor i kvantekjemi ved UiA, og master i filosofi. Han har skrevet flere bøker innen filosofi, bl.a. om Søren Kierkegaard.

▶ **ELISE SLØGEDAL** fra Birkeland og
▶ **HÅKON HULDT-NYSTRØM** fra Lillesand møttes på musikklinja på Dahlske vgs. De har begge vært aktive i det lokale musikklivet og har spilt sammen i flere sammenhenger. Nå er begge to studenter ved Norges Musikkhøgskole.

▶ **BJARNE BJORVATN** er professor i medisin, opptatt av historie og litteratur, men også med et aldri så lite skuespillertalent.

▶ **HILDE GUNN SLETTEN** er vikarprest i Agder og Telemark bispedømme.

▶ **HANNE ØHRN DRØNEN** cellist fra Kristiansand, frilans musiker og underviser.

▶ **KIRSTI P. HAUGEN** er musikalsk leder i Fevik kirke, Fjære menighet, og aktiv i det lokale sang- og musikkmiljøet.

Men det er ikke først og fremst pga den dårlige innbindingen Gabriel Scott Selskabet har valgt å utgi boken på nytt, og det i innbundet utgave med stive permer. De som er kjent med T. E. Dahls Scott-biografi «Et levnedsløp» vil finne at Beislands biografi er et verdifullt supplement til kunnskapsbasen om Gabriel Scott og bøkene hans. Mens Dahl gir en mengde fakta og informasjon om Scotts liv og forfatterskap, er Beisland litteraten som kommenterer og analyserer. Kronologisk går han gjennom forfatterskapet og tar for seg bok for bok frem til 1949 og tredje bind av trilogien «En drøm om en drøm» — «Høsten». For å komplettere historien om forfatterskapet og Gabriel Scotts liv, har Arne Henriksen skrevet et tilleggskapittel om «De siste årene» frem til Scotts død, og kommentert de siste bøkene han skrev.

Til slutt i tillegget har vi også satt inn talen som Johannes Smidt, biskop i Agder i perioden 1951-1957, holdt ved Scotts bære i begravelse i Arendal 12. juli 1958.

Takket være god hjelp og velvilje fra Alf-Georg Dannevig, som forvalter Dannevig-samlingen av gamle sort-hvitt-bilder, har vi funnet igjen, og fått låne, originalen til de fleste av bildene fra førsteutgaven. Noen av motivene er i en litt annen tagging, og noen bilder er «helt nye».

Arne Beisland: «Gabriel Scott, en sørlandsdikter»
Innb. og ill. 232 sider, kr 300,- (medl.pris kr 210,-)

Barndomsskildringer i Gabriel Scotts voksenlitteratur

Del 2 Fortellekunsten frem mot 1900-tallet

Av Sverre Wiland

I andre del av foredraget om Scotts barndomsskildringer vil jeg fremheve noen formelle trekk ved fortellehandlingen og fortellemåten som blir vesentlige for tekstenes autonome og heteronome kvalitet i siste del av 1800-tallet. Det gjelder trekk som gjør at karakterene i tekstene bedre kan fremstilles som "levende" personer med et indre liv som virker troverdig og er gjenkjennelig emosjonelt og intellektuelt for leserne. Den autorale fortelleren i første del av 1800-tallet var avhengig av ytre observasjoner, av karakterenes direkte uttalelser, av å overhøre intime samtaler eller av å lese karakterenes brev og dagbøker for å kunne gi et bilde av deres indre liv til. Med en allvitende fortelleinstans fra og med realismen på 1870-tallet får vi innsyn i hovedpersone ns indre liv slik dette oppleves i seg selv. Med naturalismen på 1880-tallet og nyromantikken på 1890-tallet får vi tekster som utfolder det indre sjelslivet til særlig følsomme og plagede sinn, men fortsatt slik at fortellehandlingen og fortellemåten uansett er styrt av en instans i teksten, eller klarere uttrykt, en fortelleinstans. Denne personale eksemplerfaringen vil leseren møte gjennom fortelleinstansens fortellehandling; det vil si at vi står overfor en fordoblet utsigelse der leserne får muligheter til innsyn og medopplevelse med den fremstilte personale erfaringen slik den er i seg selv og slik den fremstilles gjennom fortelleinstansens fortellehandling. Det er denne fordoblingen som gir leseren rom for å utvikle sin egen forståelse av og tenkning om hva det er som skjer i de fokuserte sinn, hvordan det skjer og hvorfor det skjer. Målet i denne delen av artikkelen er å vise trekk ved fortellehandlingen som sikrer åpningen for refleksjon i lesningen.

Selv om flere av trekkene jeg skal vise, er veietablerte i fiksjonsprosaen mot slutten av 1800-tallet, er det først med den nye interessen for litterær form etter 1900 vi får forsøk på en litteraturfaglig bestemmelse av ulike litterære virkemidler. Frem til i dag har en rekke ulike teoretikere og skoler med slavisk, tysk, fransk og anglosaksisk litterær bakgrunn gitt bidrag til litteraturfagets utvikling. Dette har gitt oss en omfattende terminologi om formelle virkemidler, men også en rekke innbyrdes ulike grunnsyn, kategoriseringer og begreper i de ulike retningene. Jeg vil her kort vise hvem jeg bygger på og samtidig forsøke å gi en innbyrdes avstemt bestemmelse av de utvalgte trekkene som er sentrale for kvaliteten i Scotts tekster. Det er nødvendig å presentere tre teoretiske innramminger for å kunne forstå bakgrunn og funksjon for disse trekkene. Den første rammen er en lingvistisk beskrivelse av det unike ved språkbruk i talt og skrevet ytring som impliserer en tekstlig diskursinstans. Den andre er en avklaring av først denne instansens fortellehandling og fortellemåte i fortellingen og dernest av det spesifikke for fiksjonsfortellingen. Den tredje viser en modell av utsigelsesnivåene i fiksjonsteksten med faktisk nivå og to fiksjonelle nivåer.

3.2.1. En lingvistisk forståelse av språket i bruk.

Tidlig på 1900-tallet skilte den sveitsiske lingvisten Ferdinand de Saussure mellom språket som system (*la langue*) og språket i bruk (*la parole*). Saussures beskrivelse av språket i seg selv var ny og avklarende, men han gikk ikke

særlig inn på språket i bruk. Den franske lingvisten Émile Benveniste søker nettopp å bestemme egenarten i språket i bruk i sin bøker fra 1966 og 1974. Han fastslår at opphavet til språkbruk (*la parole*) er at uttrykk fra språkssystemet (*la langue*) blir flyttet inn i et annet univers, et bruksunivers: "der språket er instrument for kommunikasjon og der uttrykksmåten er diskurs." (Benveniste 1966:129-130). Benveniste konstaterer

Sverre Wiland

at setningen er den minste enheten i diskurs og viser at en setning alltid både har et meningsinnhold og en referanse til kommunikasjonssituasjonen den er utret i (130). Denne doble karakteren i utsigelsen av setning og diskurs definerer diskursinstansen og dens rolle. Språkhandlingen til denne instansen omfatter: "de diskrete og hver gang unike handlingene som gjør at språkssystemet blir aktualisert som språkbruk av en talehandlende» (251). Diskursinstansen er altså rett og slett et begrep for det forhold at muntlig og skriftlig diskurs både refererer til situasjonen for språkhandlingen og aktiviseringen av et meningsinnhold i en språklig utsigelse. Referansen til språkhandlingen er en referanse til en her-og-nå situasjon der en jeg-person inntar rollen som utsiger overfor en reell eller virtuell duperson i en mottakerrolle. Innholdet omtales i en der-og-da relasjon utenfor her-og-nå handlingen. Dette vises ved at diskursinstansen bruker tredje person (han, hun, den, det og de), demonstrative pronomener (denne, dette og disse), adverbiale steds- og tidsangivelser og forskjøvet verbaltid i benevnelsen av det fortalte (Benveniste 1974: 67-78).

3.2.2. Diskursinstansen i fortellingen og i fiksjonen.

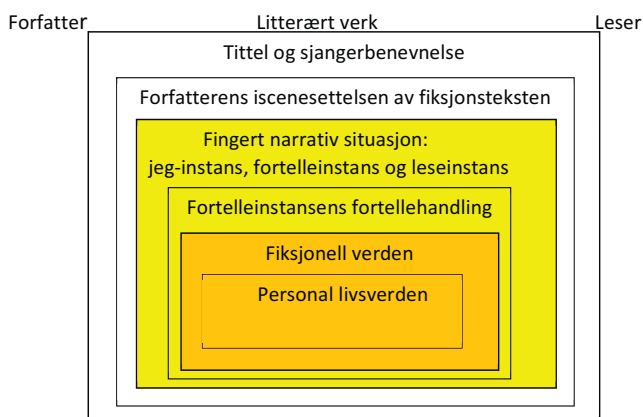
Den franske litteraturteoretikeren Gérard Genette tar utgangspunkt i Benvenistes forståelse av den generelle diskursituasjonen i språkbruk og av diskursinstansens rolle i kommuniserte tekster. Han anvender disse i studiet av den skriftlige fortellingen i sine særlig grundige arbeider om fortellingens diskurs i 1972 og 1983. Genette bruker begrepet narrativ situasjon om kommunikasjonssituasjonen i fortellingen og ser der tre instanser: en narratør (forteller), en narrativ instans (diskursinstans) og en mottaker. Den narrative instansens utfører fortellehandlingen (narrasjon) som frembringer det narrativt representerte innholdet. Genette er særlig opptatt av å bestemme sporene til fortellehandlingen i den fortalte fortellingen: "det i fortellingen som handler om måten fortellehandlingen selv finner seg implisert i fortellingen, i den betydning jeg har definert den; det vil si i form av: "den narrative situasjonen eller instansen og med denne de to andre hovedaktører: fortelleren og hans reelle eller virtuelle mottaker" (2007:19). Genette tar ett nytt viktig steg i 1983 ved å bestemme den narrative situasjonen i fiksjonsprosaen slik: "I fiksjon er den fremstilte narrative situasjonen simulert eller fingert (feinte)" (2007: 298). Dette betyr at kommunikasjonssitu-

asjonen for fiksjonsteksten er slik: en reell tekstprodusent (en jeg-instans, en forfatter) skriver en faktisk diskurs til en reell eller virtuell mottaker, en du-instans. Utsigelsen av denne faktiske diskursen iscenesettes i en simulert narrativ situasjon med tre fingerte instanser: en jeg-utsiger, en narrativ instans og en du-mottaker. Den fingerte Instansens fortellehandling fremstiller det fortalte fiktive innhold.

3.2.3. En modell for fiksjonstekstens nivåer og struktur

Kommunikasjonssituasjonen i fiksjonsfortellingen har dermed et reelt nivå og to fiksjonelle nivåer. På denne bakgrunnen kan nivåene og strukturen i skjønnlitterære prosautgivelser vises slik figur 1 gjør. Det faktiske nivået i teksten er i hvit farge og har to komponenter: Den første er for ekstratekstuelle trekk med faktiske opplysninger som tittel og sjanger, og den andre er for forfatterens faktiske iscenesettelse av fiksjonsteksten. I selve teksten møter vi to fiksjonelle nivåer. Det ytre, markert med gul farge, har to deler: den første dekker de fingerte aktørene i kommunikasjonssituasjonen med reguleringen av den fiktive fortelleinstansens posisjon og fortellemåter, og den andre instansens fortellehandling. Det indre nivået tar for seg fortellingens innhold med karakterer i handling. Her får vi et omgivende fiksjonelt univers og innenfor dette personer i sine egne livsverdener og i utvikling fra tidlig barndom mot voksen status.

Figur 1. Arkitekturen i episk fiksjonsdiktning

3.2.3. Fremstillingen av personale livsverdener i barneskildringen.

De trekkene vi skal gå nærmere inn på nedenfor gjelder forhold som skaper fordoblinger i den litterære fremstillingen av barndommens indre univers. Det vil si hvordan fortelleinstansens fortellemåter og fortellehandling er implisert i fremstillingen av det barnlige sinn. Fortelleinstansens fortellehandling skaper den indre fiksjonsfortellingen med barnets opplevelse av sitt oppvekstunivers med karakterer, interne relasjoner, natur og sosiokulturelt miljø og med handlinger og hendelser som påvirker barnets utvikling og personlighetsdanning. På den ene siden må fortellemåten formidle barnets indre liv så innlevende, troverdig og gjenkjennelig at lesere blir følelsesmessig og intellektuelt engasjert i dette sinnet i dets utvikling. På den andre siden formidles hovedpersonens indre alltid gjennom den posisjonen, den stemmen, det perspektivet og de holdninger den fiksjonelle fortelleinstansen er utstyrt med. Disse sistnevnte formidlingsmåtene er ofte mer indirekte eller implisitt til stede i teksten enn formidlingen av hovedpersonens eget indre liv, noe som er nødvendig for ikke å overdøve barnets opplevelsesverden. Men diskursinstansens kontrollerte fortellehandling gir uansett leseren del i

instansens forståelsesramme og gir på denne måten leseren en viktig voksen matrise for sin egen emosjonelle og kognitive bearbeiding av hovedpersonens erfaringsdannelse. Barndomsskildringen vil følgelig alltid ha en fordoblet utsigelse, men denne blir først åpenbar for leseren når posisjonsforskjellen mellom instans og barn understrekes, når stemmen i teksten er tydelig dobbeltstemt, når perspektivet på det fortalte endres eller når instansens holdninger til personene skinner igjennom på andre vis. Jeg vil vise fire hovedtrekk som fordobler utsigelsen i Scotts barndomsskildringer.

3.2.4. Det asymmetriske ved posisjonene i barndomsskildringen.

I enhver fiksjonsfortelling vil der være asymmetri mellom, på den ene siden, fortelleinstansens generelle kunnskap, forståelseshorisont, psykologiske innsikt, språklige uttrykksevne, litterære ferdigheter og tildelte litterære posisjon i den episke teksten, og på den andre siden, nivåene hovedpersonen og andre personer i det fortalte er tildelt og kan utvikle seg fra. Som voksne lesere i fiksjonslesekontrakt føres vi langsomt opp mot det nivået fortelleinstansen gir oss muligheter til å oppnå på disse ulike feltene ved å lese fortellingen. Vi engasjeres dels på grunn av kvalitetene i fremstillingen av hovedpersonens barndomserfaringer og dels på grunn av fortelleinstansens fortellehandling. Disse kvalitetene leder oss inn i vår egen personlige refleksjon om hva det er som skjer i det fokuserte sinn, hvordan det skjer og hvorfor det skjer og om hvordan denne refleksjonen kan brukes om våre egne erfaringer. Når tekstene handler om barndom, blir asymmetrien radikal mellom på den ene siden den voksenskapte diskursinstansen og på den andre siden det unge barnesinnet. Fremstillingen av barnesinnet er svært utfordrende for diskursinstansen, men blir altså løst på meget tilfredsstillende måter av Scott allerede i hans første forsøk på barne bøker og barndomsskildringer.

I barneboka *Trip Trap Træsko* som innleder hans forfatterskap for barn, er barnas verden skildret svært virkelighetsnært og morsomt både i barnas frie fantasistyrte lek og i deres frie utfoldelse i naturen uten autoritært voksent tilsyn. Språkføringen blir karakterisert i anmeldelsen til signaturen "g" i dagsavisen *Ørebladet* i Kristiania (28.11 1902) slik: "let, fint, rent og klart og velformet er Sproget".¹ Svein Slettan påpeker i sin artikkel om Scotts barne bøker at Scott fremhever "naturens uvurderlige betydning i et menneskes oppvekst og utvikling". Han peker også på at Scott er kritisk til samtidens autoritære og teoretisk pregede utdannelsessyn.² Scotts første barndomsskildringer i samlingen *Far sjøl i stua* går like tett inn på barnets egne opplevelsesmåter og lar naturen være den sentrale lærings- og utforskningsarenaen for sensitive barnesinn. Scott bringer inn romantikkens og Rousseaus syn på barnet og dannelsen av det i en norsk kontekst. Dermed har han både egne erfaringer, ferdigheter og holdninger som gjør ham særlig egnet til å uttrykke barndommens spesielle opplevelsesmåter, slik at disse virker troverdige og gjenkjennelige i seg selv. De fremstår som relevante ut fra voksen kunnskap om barndom, ut fra den voksne leserens egne erfaringer med barn og ut fra egne barndomsminner. Den språklige fremstillingen av tidlig barndom og barndomsopplevelser er også tilpasset voksne lesere med voksen språkkompetanse, og på måter som gjør at barnets opplevelsesmåter ikke svekkes verken i styrke eller egenart av det voksne språket.

Når Scotts barndomsskildringer blir så godt mottatt, er det fordi forfatteren åpenbart tilfredsstillende disse doble voksne leseforventningene til barndomsskildringen, der instansen fremstiller barneopplevelsene autentisk og medrivende i et språk som gir rom for en voksen gjenkjennelse av og medopplevelse i barnets erfaringer. Samtidig vil skildringen av barnet i sine omgivelser og oppvekstvilkår fremstå annerledes for den voksne leseren enn barnet kan klare å forstå, fordi fortellemåten til fortelleinstansen synliggjør en voksen og annerledes forståelseshorisont i tillegg til den barnet selv står innenfor.

De tre andre trekkene vi skal se nærmere på i to spesielt vellykkede og innbyrdes ulike barndomsskildringer, *Camilla Dyring* og *Storebror*, er knyttet til stemme, til synsvinkel og til holdning. Her kommer en kort presentasjon, mens siste del av foredraget eksemplifiserer bruken av disse virkemidlene i de to bøkene og virkningene dette får for tekstens autonome og heteronome kvalitet.

3.2.5. Stemme eller gjengivelsen av personenes tale og bevissthetsliv.

I løpet av 1800-tallet utvikler kunstmiljøet langsomt en smidigere bruk av direkte og indirekte talegjengivelse. Den økte bruken av disse typene talegjengivelse gjør at personenes talemåter kan medieres effektivt og troverdig og blir viktige for lesernes egen vurdering av karakteren. I *Camilla Dyring* får f.eks. tante Virginie fremføre sin tro på sitt eget pedagogiske program slik at leseren egentlig ikke trenger Camillas reaksjoner for å bedømme dette som et umulig opplegg for Camilla. Samtidig får vi se hvordan Camilla selv reagerer på undervisningsopplegget. Denne indre reaksjonen meddeles leserne gjennom direkte, indirekte og fri indirekte bevissthetsgjengivelse. Camillas reaksjoner, med forferdelse over programmet og over Virginie, og med fortvilelse over at hun ikke kan innfri forventningene, blir tydelige for leseren. Hun vet at uansett hvor mye hun forsøker, vil opplegget ende med ruin for henne, og som leserne forstår, også for Virginie. Fortellemåten er altså dobbeltstemt ved at den avslører Virginies livsfjernhet, og bevissthetsgjengivelsen viser Camillas umiddelbare reaksjoner og forespeiler det doble nederlaget.

Ellers skal vi merke oss at talegjengivelse dreier seg om noe som personene selv ytrer eller som gjengis av fortelleinstans eller andre personer i det fortalte i indirekte form. Bevissthetsgjengivelse er langt fra talegjengivelse fordi det egentlig bare er personen selv som kan uttrykke sine indre tilstander. Når fortelleinstansen kan gjøre dette, er dette et klart brudd på det som er mulig å gjøre innenfor det virkelige. Direkte, indirekte og fri indirekte bevissthetsgjengivelse blir tatt i bruk i større skala med realismen på 1870-tallet og var på mange måter forutsetningen for sjelegranskingen i naturalismen og nyromantikken. Det er særlig fri indirekte bevissthetsgjengivelse som tydeliggjør at teksten er dobbeltstemt, men alle formene for bevissthetsgjengivelse er dobbeltstemte i barneskildringen. Disse eksemplene viser formene:

1. Direkte: *Hun tenkte: "Jeg vil kanskje reise".*
2. Indirekte: *Hun tenkte at hun kanskje ville reise.*
3. Fri indirekte: *Hun ville kanskje reise.*

3.2.6. Synsvinkel eller perspektiv

Denne formelle kategorien tar for seg hvem det er som ser eller forstår noe. Det er følgende muligheter: Fortelleinstansen får perspektivet og kan se inn i det fortalte rom og er refererende. Dersom instansen bare kan se inn i hovedpersonen, er instansen delvis allvitende. Kan instansen se inn i alle personene, er instansen allvitende. Når personer i det fortalte får synsvinkelen, får vi personalt perspektiv. Endelig kan synsvinkelen skifte mellom personene i det fortalte, og dette kalles skiftende personal synsvinkel.

3.2.7. Holdning.

Fortelleinstansens holdning vises best når den er forbeholden overfor personene.

¹ Her sitert fra Truls Erik Dahl i hans biografi: *Gabriel Scott. Et levnetsløp* 1998 på Juni Forlag. Signaturen "g" kan være Christian Peder Grønbech Gierløff som arbeidet i Ørebladet fra 1902 til 1905. Han var ifølge Wikipedia 8.11.2008 en nær venn av Edvard Munch og Knut Hamsun og skrev biografier om Kinck, Bjørnson og Trygve Andersen.

² Svein Slettan: "Om Gabriel Scott og barnelitteraturen" Norskraft UiO, 1996.

Gabriel Scott - stadig i vinden

Av Kirsten og Thor Einar Hanisch

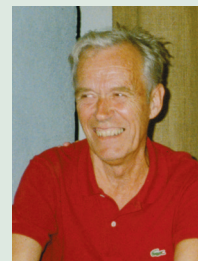
Scott-vennen Christian Horneman

tar ofte kontakt fra Andebu med andre Scott-venner, blant dem oss journalistene, og uttrykker sin affinitet for Scott og glede over Scott-Selskabets fremgang. Som mange, men ikke alle vet, solgte Christian Horneman-familiegården i Lillesand og ga kr 100.000 av salgssummen til Gabriel Scott Selskabet. Han er jo en gedigen bibliofil med mange års tjeneste for biblioteket ved ADH og HiA, som ble UiA biblioteket, og en ressursperson som fremfor alt ønsket å gjøre Gabriel Scotts bøker kjent. Med denne gaven som utgangspunkt ble det mulig å få i gang prosjektet, som etter hvert har ført til at alle Scotts 60 bøker er gitt ut på nytt til veldig rimelige priser og medlemspriser i særdeleshet, og det på Selskabets eget forlag. Bøkene solgte og selger fremdeles godt, slik at nye utgivelser stadig har finansiert fortsatte utgivelser, nesten som et perpetuum mobile.

Ved siden av å glede seg over Scott og Selskabet, har Christian også i mange år interessert seg for forfatteren, lyrikeren og dramatiker Paal-Helge Haugen. Dette samarbeidet har medvirket til flere oversettelser av Haugens bøker til andre europeiske språk. Christian Horneman forteller derfor alltid entusiastisk om sin nyeste kontakt med Haugen når han ringer.

Litteratur- kjenneren og språkmannen Ole Bernt Syvertsen,

som gikk bort rett før jul, var nynorskmannen som satte stor pris på Sørlandsforfatteren Gabriel Scotts iakttagelser og formuleringer. Han etterlot en større boksamling, deriblant tre som hans svigerinne Inger-Lise Syvertsen gav til oss pga utvist Scott-interesse. Det var «Blaaskjæl». Gyldendal 1923, «Hyrden», Gyldendal 1927 og «Årringer». Aschehoug 1945. Det sier noe om datidens priser at «Blaaskjæl» var kjøpt for kr 3, nedsett fra kr 8.75 i 1951, da Ole Bernt var student ved UiO. Dette er minner som gleder oss, vi som hadde Ole Bernt som henholdsvis artig og humorfull lektorkollega og lærer, ved Krsitiansands Handelsgymnasium og AdH/HiA. Han mislikte at bøker ble kastet. Det får oss til å følge opp og skrive at det må være viktig at Scott-venner ikke kaster Scott-bøker når vi rydder, eller det en gang blir ryddet ut etter alle oss. Da må bokskattene gå videre til slektninger som vil sette pris på dem, eller til Scott-venner eller til andre litteraturskere eller til Gabriel Scott Selskabet selv. Som kjent har Scotts bøker et eget utstillingsrom og en egen utstillingsmonter i vakre omgivelser i Lillesand Biliotek.

Har fiskeren Markus løsningen på Korona krisen?

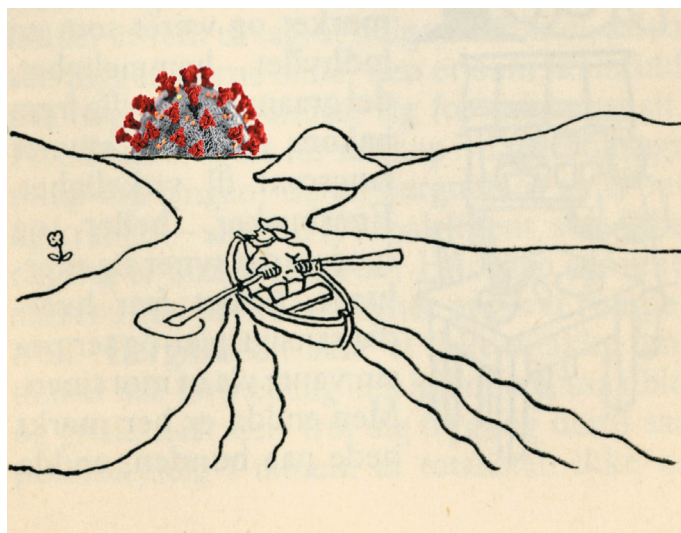
Av Carsten M. Syvertsen, Hisøy, Arendal

I 1918 kom Gabriel Scott med praktverket *Kilden* om livet til fiskeren Markus. En hyllest til livet og Guds skaperverk. Boken er samfunnskritisk med avvisning av fremtidstroen og de nye teknologiske fremskritt. Det er i naturen Markus møter godhet og kjærlighet, og hvor Gud åpenbarer seg. Boken kom på et tidspunkt da første verdenskrig gikk mot slutten. Som et nøytralt land hadde Norge gode tider for eksporten, med inntekter av frakt og skog- og landbruksprodukter.

Spanskesyken. Midt i jubelen slo spanskesyken til som en tragedie for mennesker over store deler av verden. Anslagene er at spanskesyken drepte opp mot 100 millioner mennesker i årene fra 1918 til 1920. Det døde flere i spanskesyken enn av svartedauden. Spanskesyken tok livet av 15 000 mennesker i Norge, flest i Kristiania (Oslo). Det var spesielt produktive og fruktbare mennesker mellom 20 og 40 år som ble rammet.

I Arendal ble et par hundre unge mennesker revet bort i løpet av noen få uker. Det kunne ikke skaffes nok kister for å få begravelserne unna. Overarbeidede prester måtte konsentrere seg om jordpåkastelse. Stakkars pårørende og prester, ikke tid en gang til en verdig avslutning når reisen er kommet til en ende. Situasjonen var verst blant de fattige, spesielt i Barbu som da var en egen kommune. Under Arendalskrakket i 1886 var det Barbus fattige befolkning som måtte ta regningen ved bokstavelig talt å kjenne nøden på kroppen. De med posisjoner, utdanning og gode boligforhold slapp også denne gangen unna. Myndighetene oppfordret folk til ikke å spytte på gaten, og holde seg for nese og munn når man hostet eller nøs. Man ble bedt om å holde seg borte fra store folkemøter. Flere steder ble skoler stengt for å unngå spredning. Den økonomiske situasjonen i Norge skulle bli hard fra 1920 til 1935. De siste 85 årene har vært en jubelreise i økonomisk vekst, mens kristendommen har møtt motvind over store deler av verden. Markus og jeg liker ikke utviklingen.

Korona. Om hundre år er alt glemt blir det hevdet. Jeg er sterkt uenig i et slikt utsagn. Vi skal lære av historien og spesielt lytte varsomt til en hedersmann som Markus. Det skulle gå 101 år før vi fikk covid-19. I løpet av 2020 spredde viruset seg til alle verdenshjørner i rekordfart, langt verre enn sars, fugleinfluensa og ebola. I en global verden satt vi plutselig i samme båt. Det var ingensteds å flytte til. Til og med i de indre bygder av Setesdalen kunne man ikke være trygg. Fattige mennesker som lever trangt er utsatt. De med høyere utdanning, bedre lønn med bedre boligforhold er gjennomgående mindre utsatt, ofte med hjemmekontor. Sammenlikningen med spanskesyken skulle være åpenbar.

Vi måtte holde avstand. Det moderne menneske i Norge er åpenbart ikke interessert i mye sosial kontakt, fjernt fra forholdene i katolske land, som Spania, hvor sosialt samvær er nøkkelen til et lykkelig liv. Vi nordmenn har mye å lære. Mens Markus hadde funnet sin gudstro gjennom naturen hadde det moderne mennesket trodd at teknologien og sosiale medier kunne løse alle problemer. I en slik kunnskapsbasert verden blir Gud tilsynelatende ikke viktig. Så galt kan man ta. Markus hadde aldri gått i mobilfellen.

12. mars 2020 stengte regjeringen landet. Nordmenn viste seg moden for oppgaven. Her var det bare å innordne seg og følge rådene fra regjeringen. Minde enn 300 døde. Det er et lavt tall internasjonalt. Men den økonomiske nedgangen rammet Norge hardt og brutalt. Børskrakket mandag 9. mars 2020 vil for alltid bli stående som en mørk dag i finansmarkedet kombinert med et kraftig fall i oljeprisene. USA og EU området var i vanskeligheter med konkurser over en lav sko.

Det går seg ikke til. Så skulle man tro at det ordner seg til slutt for dette lille landet langt mot nord. Det gjør det selvsagt ikke. Vi må arbeide og be, og være våkne hver dag. Hvor er bakkekontakten og behovet for nære relasjoner som vi alle er avhengige av med fiskeren Markus som veiviser? Neste ferie tur kan legges til en flyktningleir på Lesbos i Hellas. Hvis man fortsatt ikke har lært noe kan Sør-Sudan og Kongo anbefales. Les mer historie og poesi sammen med Bibelen og *Kilden*. Det vil gjøre oss til bedre mennesker. Det gjelder spesielt økonomer som meg.

Selv tror jeg korona krisen kan lære oss å omgås hverandre. Selv hadde jeg helst sett at en skikkelig økonomisk nedgang kunne komme for å få befolkningen ned på jorden. Et fall i boligprisene på 40 prosent og en oljepris rundt 15 dollar fatet hadde hjulpet godt.

- Jeg takker mine spansk-sørlandske barn Alexander og Christina for å ha gitt meg inspirasjon til å skrive artikkelen. En stolt pappa følger livsløpene deres med kjærlighet, spenning og forundring. Takk for å få lov til å bli med på reisen.

Eventyr og evangelium - endret 1927 og 1954

Av Harde Johannessen

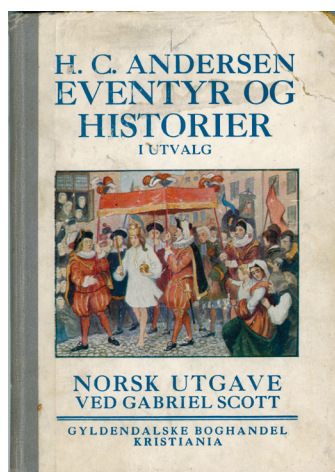

Gabriel Scott er «en av de faa, eller rettere sagt, den eneste blant vore yngre digtere, som har vist at han kan skrive eventyr», skriver Carl Nærup i Tidens Tegn i 1921, i sin anmeldelse av *Det gyldne evangelium*, og fortsetter «Han eier aapenbart dette rette uforkrænkelige, ufortapelige barnesind, som er poetens og kunstnerens hemmelighet og væsentgrund». Scott var en svermer og en drømmer.

Fra førsteutgaven i 1921

Forfatterskapet er på en måte innrammet av eventyr. I tolvårsalderen begynner han å skrive på ei bok som heter «Litt om spøkelser», forteller han i *Det spøker* (1911) og han avslutter forfatterskapet med eventyret *Fergemannen* (1952). Mellom disse skriver han *Det flyvende bord* (1905) *Pider Ro's historier* (1905), *Boken om de fire dukker* (1910), *Dukkedrømmen* (1911), *Det spøker* (1911), og *Det gyldne evangelium* (1921). I flere av Scotts andre bøker er det innslag av eventyr. I tillegg oversetter han *Blomster-Eventyr* fra tysk i 1903, og *H. C. Andersens eventyr* i 1917. Og antologien *Eventyrboken* (1924) har med «Da Tommeliten

var blitt stor» av Scott. I 1954/55 arbeider Scott med *Et nytt eventyr om Tommeliten*, med illustrasjoner av Chr. Mikkilsen som illustrerer 1949-utgaven av *Boken om de fire dukkene*. Scott blir nære venner med ekteparet Mildrid (Mille) og Chr. Mikkilsen, og skriver 81 brev til dem på 50-tallet. Manuskriptet til *Tommeliten*-boka forsvinner når det skal ryddes for en snekker, og arbeidet tas ikke opp igjen fordi Scott nå er plaget av isjias og dobbeltsidig brokk.

Scott oversatte H. C. Andersens eventyr i 1917

Det er ikke første gang St. Peter og Vårherre har vandret på jorden, blant annet har Asbjørnsen og Moe noen korte eventyr. «Asbjørnsen har alltid ligget mig paa hjertet – meget mere end Jørgen Moe!», på grunn av rammefortellingene, skriver Scott. Moe var mer stilist. Asbjørnsen er så populær at i 2008 blir Asbjørnsen-selskapet dannet i Oslo.

Idéer fra Arne Garborg. En del av kapitlene i *Det gyldne evangelium* er sterkt inspirert av Arne Garborg og hans svar på debatten mellom konservativ og liberal teologi. På Nasjonalbiblioteket er et brev fra 1921 som ser ut til å være det eneste Scott har skrevet til Arne Garborg. Brevet er et svar på et takkebrev Garborg har sendt ham. Det er tre år før Garborg dør. «Jeg sitter her hver dag og læser i «Den burtkomne Faderen» og «Heimkomin Son»» - Garborgs bøker fra 1899 og 1908. «... jeg har iblandt spurt meg om det ikke er galt og gaa og tie med alle de lovord, med alt det venskap jeg føler for forfatteren. Det kan høres rart ut og ubeskedent i høi grad – men De er den digter og det menneske, jeg føler mig mest beslægtet med (i dette land)» ... «Her gaar landet bort og kaarer Hamsun til sin største eller første digter» (Nobelprisen 1920) «- Gud hjelpe mig, om jeg forstaar et grand. Markens grøde, javel, men i «Heimkomin Son» staar det nogen faa ord paa en side, som er netop hvad Hamsuns bok mangler, og som veier hele boken op».

«Me skal ikkje vera Teologar,»

Scott var inspirert av Arne Garborg

I disse to Garborg-bøkene står det «Jordbruk er Guds-teneste» som rettferdiggjør Nobelprisen, og «Me skal ikkje vera Teologar», som gjør at vi forstår hvor Scott henter sitt syvende bud fra. Scott fortsetter «For mig staar disse to bøker som det viseste (undskyld det forslitte ord) og dypeste, som er skrevet i dette land.» ... «Desvæerre var det ikke mig, som delte Nobel-prisen ut, ellers hadde den selvsagt bliit git til Dem.» ... «Jeg maa faa lov at si, at jeg synes at De hr. Garborg, er den tilforlateligste og sandrueste kunstner vi har, og jeg har altid den følelse naar jeg læser Dem, at kunstneren og mennesket her er ett og ikke to, som det hænder saa ofte. Jeg deler nu Deres livssyn helt tror jeg (tvilen borer jo endda iblandt) og kjender ingen enklere skjønnere og sandere tolkning av virkelig kristendom end Deres. At ikke presterne præker av og over Deres bøker, men det er sandt, de er jo teologer.»

Kristne studenter. Scott samler stadig på idéer. I 1923 får han besøk av kristne studenter som synes han er slem mot teologene når han skriver: «O Herregud beskyt mit hus mot teologer og væggelus!» Scott svarer: «...det er jo for øvrig et citat. Nede i Bayern saa jeg nemlig et vertshus som hadde denne overskrift over døren: «Gott hüte uns vor Jesuiter und Wändlaus» (Gud bevare os for jesuiter og væggelus)». Og uttrykket «frisk som en brisk» i det nye kapitlet i 1954-utgaven av *Det gyldne evangelium* har Scott fått fra Mille Kittilsen. I dette kapitlet står også om Johannesbrødtreet, som han så like utenfor Denia i Spania i 1920, og der godseieren faktisk het Jesus. «Det vakreste treet jeg noen gang har sett», sier Scott.

«**Kristofer Træbens** navn og nogen av hans første ord har jeg mutatis mutandis laant fra en tysk bok» skriver Scott i begynnelsen av boka. Det betyr at han har lånt og forandret. Man skulle nok tro at Gabriel Scott ikke hadde ei bestemt bok i sinne, for det er ei gammel historie fra 1600-tallet, med mange variasjoner om en «hinkender Bote» eller «haltende budbringer», dvs om invalide soldater som ble budbringere av ofte troverdige nyheter, i motsetning til den hurtige postrytter som ofte kom med rykter, og som har gitt navn til en almanakk som fortsatt selges i landsdelen Baden. Kristofer Træbens første ord «Jeg er ingen stakkar» bygger nok Scott på noe har lest i en variant av «Hinkender Bote»-almanakkene, forteller en tysk professor meg. Navnet Kristofer bruker Scott også fire år senere i sin roman *Stien* (1925) som navn på hovedpersonen som hadde problemer med benene. Kristofer i *Stien* hadde vært sengeliggende i tre år, og måtte øve seg opp til å gå igjen. Idéen til dette er fra Scotts venn Isak Eigebo på Konsmo som virkelig hadde vært sengeliggende i tre år, og ble innlagt på Mandal sykehus i 1906 for å lære å gå igjen.

Blir til over 49 år. Det første frøet til *Det gylne evangelium* blir sådd allerede i 1905 med kapitlet «St. Peders nøgle» i *Det flyvende bord*, skriver Scott i 1954-utgaven. I mai 1907 sitter han i Dinkelsbühl og skriver novellen «Hvorledes St. Peder kom i «Det grønne taarn»», som bygger på et lokalt sagn. Den blir trykket i URDs julenummer 1908, og siden endret og utvidet til kapittel 11 i *Det gyldne evangelium*. URD-versjonen er på 2500 ord og bok-utgaven på 5000.

I 1911 skriver Scott et utkast til de tre første kapitlene. Manuskriptet er på Nasjonalbiblioteket, og Scott har senere påført «... skrevet dels i Aasgaardstrand, dels i Dinkelsbühl, Bayern, 1911» ... «tatt op igjen og fullført 1921 – burde ha ligget 10 år til. . . Ideen i kap 2 ble ikke brukt». Hvor lang tid går det så før han kommer til at det burde ha ligget 10 år til? Påskriften er med grønt blekk, og Scott begynner å skrive med grønt blekk i juni 1937. I 1944 skriver han i forbindelse med det syvende opplaget: «Jeg har ingen forandringer eller rettelser å gjøre i «Det gylne evangelium» ... «Er denne utkommet forresten ...?» Han er ikke klar over at den kom i 1943. I 1952 skriver Scott: Jeg burde «revidert den for lenge siden. Jeg fikk andre til å lese korrektoren for mig, ellers skulde det ikke ha skjedd.» Så det må være en gang mellom 1944 og 1952 han kommer fram til at boken bør revideres. Umiddelbart etter han er ferdig med *Fergemannen* i oktober 1952, kaster han seg over redigeringen av *Det gylne evangelium*.

I påskriften på 1911-utkastet står det «Ideen i kap 2 ble ikke brukt». Det er litt upresist. Kapittel 1 er samme idéen som i bokas kapittel 1. Kapittel 2 handler først om at skabb og klovpsyke heller burde rammet mennesker enn dyr – den idéen blir ikke brukt. Men det handler også om en gudstjeneste med en gapestokk foran alteret, og der splid mellom mennesker skaffer offer til gapestokken, og der krusifikset på veggen skrumper sammen og forsvinner når prosessen starter. Denne idéen justerer Scott på etter sine erfaringer med spliden mellom konservativ og liberal teologi som topper seg på kirkemøtet i Calmeyergatens misjonshus i januar 1920, må vi anta, og blir så brukt i kapittel 18. Kapittel 3 i 1911-utkastet bygger på Abrahams bønn for Sodoma og Gomorra i 1. Mosebok 18, der Abraham ber Gud spare byene hvis der finnes 50 rettferdige, et antall som reduseres til 10. I Scotts utkast får St. Peter evnen til å kaste ild og svovel ned fra himmelen, men Vorherre ber St. Peter spare alle kirker og bedehus hvis det finnes 50 rettferdige kristne i hele verden, et antall som reduseres helt ned til 1. Og han har en morsom kommentar - det er synd at den ikke ble brukt siden: «Om vi bare hadde lært hinanden at kjende før – mens du endnu holdt paa med skabelsen – det er saa rart, naar man er to!»

Anmeldelser i 1921. Når *Det gyldne evangelium* kommer er Scott klar over at den kan komme til å bli oppfattet som spottende. Jeg har funnet 18 anmeldelser. Alle er mer eller mindre rosende. Boka er skjønn, fortryllende, henrivende, vakker og overbevisende, morsom og alvorlig. Den «er som østerlandske legender og parabler fylld av visdom og paradoksale sandheter» «Den må leses om og om igjen» «en del kapitler ... kunde fortjene at bli trykt i særutgave paa hollandsk bøttepapir».

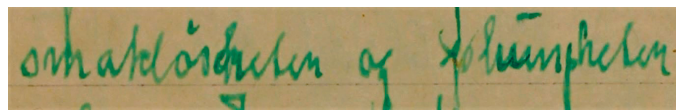
Fire anmeldere synes teologene burde fått fred. Det er Hambro i Morgenbladet, Sofie Christie i Jarlsberg og Larviks Amtstidende, Johs. Lavik i Dagen, og Kristen Andersen i Kirke og Kultur. Ingen skriver at den er blasfemisk,

men to er inne på temaet. Sofie Christie skriver: «Den som kanskje til at begynde med fristes til at tro at dette er blasfemi, faar bare klemme på og læse for at komme til det store og overraskende resultatet – at dette er da vidunderlig...». I Mandal, kanskje Norge mest kristne by, er det ingen anmeldelse i Lister og Mandals Amtstidende og Adresseavis, selv om de anmelder over 50 andre bøker denne høsten, så det virker som de har tatt anstøt av den.

Lavik i Dagen skriver: «St. Peder er i denne fremstilling ingen gjennfødt og hellig mand.» «St. Pederskikkelsen er behandlet med et lune og med en overlegen menneskekundskap, som uavladelig lokker smilet frem i læsernes ansigt. Denne St. Peder er jo gjennemsnietsmennesket med sin taapelige selvovertvurdering og forbløffende mangel paa evne til at forstaa sin egen begrænsning.» «Mange av de kristne, som maatte komme til at læse denne bok, vil sikkert ta anstøt av den. Nogen vil ta anstøt av formen. De vil finde det upassende at Vorherre og St. Peder fremstilles i legendens aand og sprog. Andre vil ta anstøt av de skarpe hugg mot prestene og andre repræsentanter for officiel kristelighet. Mange vil sikkert ogsaa glæde sig over boken. Skulde man ikke glæde sig naar skjønlitteraturen appellerer til det ædle og gode og rene i menneskene?» «Allikevel savner den kanske det dypeste i det kristne evangelium. Det er korset.» - Jeg tror anmelderen synes boken mangler noe når den sier at botemidlet er kjærlighet, at det ikke legges til «Vi elsker fordi han elsket oss først» som det står i 1. Joh. 4.19.

Jeg er overrasket over at ingen anmeldere har reagert på at Vårherre beskrives som ikke fullkommen, han trekker jo på smilebåndet en god del ganger, nærmest for å plage St. Peter. Kun da boken skulle oversettes til engelsk har jeg funnet at et forlag i 1922 avviste den «fordi Vårherres opptreden kan virke støtende», refererer Gyldendal til Scott. Men den kom på et annet engelsk forlag i 1928.

Ronald Fangen. Noen få anmeldere synes boken er for snakkesalig eller kunstnerisk ujevn. Scott sendte ikke boken til Dagbladet, for de gav alltid negativ og unyttig kritikk. Men denne gang var den nyttig. Fangen skriver i Dagbladet «var det ikke fordi den er saa altfor omstendelig, for ordrik og snakkesalig saa burde og kunde den blitt en virkelig folkebok.» Dermed blir Fangen med i 1927-utgaven hvor det står «Denne bok utkommer her i en revidert utgave, gjennomset og delvis sterkt forkortet. Beskjærelsen har jeg foretat i samraad med hr. Ronald Fangen, hvem jeg herved bringer min beste tak for hans værdifulde raad og vink.» På grunn av en litt upresis formulering i Dahls biografi side 192 har en del likevel trodd at Ronald Fangen også fjernet plumpheter i 1927. Men hvis en parallell-leser utgavene ser en at det er kun snakk om strykninger av snakkesalighet. I første avsnitt er det strøket en beskrivelse av stakkaren som banker på himmelens dør «... den arme djævel som kommer der», men dette er kun strøket fordi det er overflødig, ellers hadde også mye annet vært strøket. Det er strøket til sammen 18 sider, mest i kapittel 16 og 17, men ingen ting i 9, 11, 12, 13, 14, 20 og 21. Mye av det beste er inspirert av Garborg. Scott skriver i 1954: Jeg «skrev meget på intuisjon. Hvor den manglet blev det dårlig.»

«smakløsheter og plumpheter» ville Scott fjerne i 1954

Det er antagelig en gang mellom 1944 og 1952 Scott begynner å synes at boken er for «plump». Det er i alle fall to personer som har fått dedikasjon i 1954-utgaven fordi 1927-utgaven var for «plump». Redaktør Ole Dommerud i Christianssands tidende skriver i Fædrelandsvennen 1979 «Jeg hadde gleden av å møte Gabriel Scott noen ganger, som regel etter at han besøkte Julius Hougen i kringkastingen og kåserte om ett og annet. Jeg spurte da om å få hans navntrekk i «Det gyldne evangelium». Han svarte ikke direkte, det var nærmest som å vente og se. Men en dag kom følgende brevlige hilsen: Kjære redaktør. Jeg kommer til å be Dem å vente en tid. Det er ingen av mine bøker jeg er mer skamfull over enn den gamle utgaven av D.g.e. Nu har jeg arbeidet med den i snart 6 måneder og revidert, omarbeidet og prøvd å befri den fra en rekke plumpheter og snakk som dessverre var kommet med på grunn av forfatterens umodenhet. De må derfor undskylde at jeg svarer nei, men jeg skal skrive i den nye utgaven, som utkommer på vårsiden til neste år – hvis De lover mig å brenne det eksemplaret De har.» Men «Jeg klarte ikke å brenne boken», skriver han i Bergens Tidende i 1965.

I en dedikasjon uten navn i 27/9 – 1952 skriver Scott «Det er mitt håb at jeg innen jeg legger min kropp av må få tid til en revidering av denne uferdige boken. Blant annet må det innflettes et kapittel om hvordan Vorherre og St. Peter en natt kommer sammen med Don Quijote og Sancho Panza og har en lengre samtale med dem.» (Kapittelet settes inn mellom kapittel 14 og 15) Tre fire måneder etter er han ferdig med rettelsene og fjerning av plumpheter – «Herregud, hvor den trengte til det!», skriver han til Gyldendal.

Endringer i 1954. Jeg har parallell-lest 1927- og 1954-utgaven. Jeg mener det kun er tre steder Scott har endret noe han oppfatter som «plumpt». «de satans kjeltringer» i kapittel 3 som raner en smykkehandler, er endret til «de stygge kjeltringer». En smultblære i kapittel 4 som er en prestesjel som er «skriftkyndig som fanden» er endret til «... som pokker». Og «Fanden vet» er endret til «Pokker vet» i kapittel 14, om hva som trenger et botemiddel.

Så finner jeg fire ting jeg tror Scott har strøket fordi han synes det er «plumpt». At St. Peter vil bruk bjerkeris i kapittel 1 mot dem som har vekket ham. Og «Jo, du har indrettet det nydelig, skrek han og stillet sig op foran Vorherre», i kapittel 2. Og det St. Peter sier i kapittel 8 til en kjøpmann: «... med den pølsen du har i hodet og som skal være hjernen din», og i samme kapittel at en arbeider tenker «gid jeg kunde slaa hodet av dere alle sammen!» I nest siste kapittel er de siste fire sidene strøket fordi innholdet passet best rett etter første verdenskrig – det er om noen som rømmer fra krig. For øvrig er det en masse språklige forbedringer i alle kapitlene, som viser at Scott absolutt har utviklet seg som forfatter.

Kilder

Brev til Chr. Mikkilsen 14/2 og 13/12-1952, 5/12 og 12/12-1954, og 4/4, 27/5, 31/5 og 6/7-1955 på Nasj. bibl. Brev fra Scott til Gyldendal 6/1-1933, 6/9-1944, 6/1 og 20/2-1953, og 4/9 og 31/10-1954 på Riksarkivet, men det fra 1944 i privat eie. Brev fra Scott til Arne Garborg 7/4-1921 på Nasj. bibl. Brev fra Scott til Mildrid Kittilsen 4/9 og 7/9-1953 på Nasj. bibl. Dagbladet 10/12-1921. Tidens Tegn 7/12-1921. Vestlandske Tidende 16/7-1923. Folkets Dagblad 26/12-1921. Kirke og kultur 17/11-1921. Dagen 3/12-1921. Jarlsberg og Larviks Amtstidende 7/12-1921. Fædrelandsvennen 15/6-1979. Bergens Tidende 23/7-1965. Drammens Tidende og Buskerud blad 10/6-1971. Forordet i Det gyldne evangelium 1967 av Arne Beisland, og 2014 av Arne Henriksen. Gud velsigne Vårherre (2003) av Jacob Jervell. Et levnetsløp (1998) av Truls Erik Dahl.

Vet du at

- Vennen Vilhelm Krag, som da var i Aschehoug, ordnet et lån på kr 500 for å hjelpe Gabriel Scott med å kjøpe huset i Brattekleiv?

Huset het da Luneborg og Scott døpte det om til «Maagereiret» fordi det kom så mange måker der?

Scott ble rasende da han leste et intervju bladet «Urd» hadde med ham. Han gav journalisten Mona Smitt fra Arendal det glatte lag: «Gid, Satan hadde dette Arendalsfruentimmer!» Så vidt vites er dette eneste gang i Scotts litteratur at vi finner en henvisning til Styggen selv.

Hva galt hadde frøken Smitt gjort? Jo, «Fruentimmeret» hadde gitt det stort anlagte intervjuet oppslaget «Hos Gabriel Scott i hans Kraagereiret», der hun til og med presiserte at Kraagereiret skrives med g! Etter det var Scott alltid skeptisk til journalister.

Det kan dessuten tilføyes at Scott alltid hadde mislikt kråker. I «Blåskjell» kaller han kråka «denne luftens motbydelige rotte», og «ditt tyvaktige krapyl», «som oppfører seg som en tresko i luften».

Igen ifølge Truls Erik Dahl lå Gabriel Scott «pandomifast» i «Maagereiret». Det hadde seg slik at han hadde fått en tildeling av Mohrs legat til bruk kun i utlandet. Men ingen kunne tenke seg å reise nedover i et krigsherjet Europa i 1918, da som spanskesyken florerte. Scott skrev inntrengende til legatet om situasjonen, uten at det hjalp.

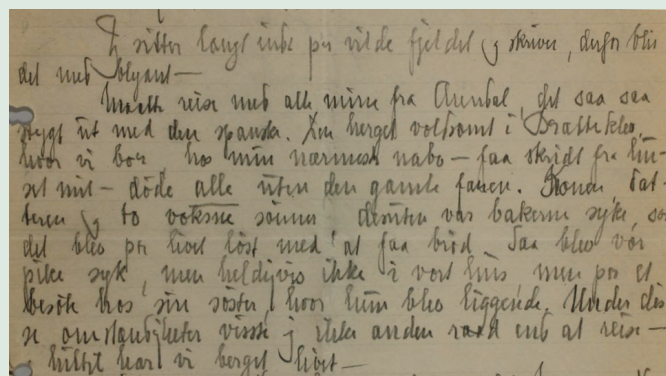
Scott satt så fast i «Maagereiret» og var pengelens huseier i en dyrtid, ingen billig fornøyelse, og var opprørt over at «pigelønningene» var steget til 60 kroner måneden. «Og en «pige» må familien ha, prestesønnens kone skal da ikke måtte være nødt til å skure gulv!»

Scottfamilien brøt isolasjonen og rømte til Konsmo da spanskesyken nådde Brattekleiv. Da skrev Scott:

Kjære Herr Nygaard!!

Jeg sitter langt inde på vilde fjeldet og skriver, derfor blir det med blyant –

Maatte reise med alle mine fra Arendal, det saa saa stygt ut med den spanske. Den herget voldsomt i Brattekleiv, hvor vi bor, hos min nærmeste nabo – faa skridt fra huset mit – døde alle uten den gamle faren. Konen, datteren og to voksne sønner, desuten var bakerne syke, saa blev det paa livet løst med at faa brød, Saa blev vor pige syk, men heldigvis ikke i vort hus, men paa et besøk hos sin søster, hvor hun blev liggende. Under disse omstændigheder visste jeg ikke anden raad end at reise – og hittil har vi berget livet».

Fantene slik Gabriel Scott så dem 2-3

Del 2 Fritt etter Arne Beisland,

Ved Kirsten og Thor Einar Hanisch

Det kan synes lenge siden at fantene gjorde sine årlige besøk på Sørlandet. Før vi siterer Arne Beisland videre, kan det være artig å sitere fra Fædrelandsvennen for 50 år siden 17. og 18. juli 2019.

17. juli 1969: Gjelder Fantholmen som kamp-og-bråk-arena som i fantetiden, men ikke fanter denne gang: «Et veritabelt basketak mellom «Kristiansand og resten av landet» utspant seg på Fantholmen i Bertesbukta i Kristiansand i går kveld. En av kristiansanderne har anmeldt en østlending for legemsfornærmelse. Han skal blant annet ha sparket den fastboende i kampens hete. To gjenger satt og «pilset» på Fantholmen. I Kristiansand-gjengen var det kvinner, og etter hvert som kontakten ungdommene i mellom ble opprettet, ble plutselig noen av østlendingene «store i kjeften» og sjikanerte til syvende og sist de fastboendes damer. Dette var opptakten til at de to tørnet sammen. Etter hvert deltok fler og fler i slåsskampen som fikk sin ende i politianmeldelse fra en av kristiansanderne».

Det hendte nok ofte at man hadde assosiasjoner til fantene på Fantholmen lenge etter at det var fanter der.

18. juli 1969: «Det bør ikke skje igjen. Neste gang vi får sigøynere til Arendal, må vi ha en plass og anwise dem. Det er uholdbart bare å jage dem fra politidistrikt til politidistrikt. Det argumenteres med urenlighet og smånasking, noe som nok er riktig, men i realiteten ligger vår antipati mot disse menneskene bak, sier politifullmektig Knut Vigeland til Fædrelandsvennen. Politiet i Arendal jaget en koloni med syv campingvogner, åtte biler, 15-20 unger og en rekke voksne ut av distriktet i går. Det var grunneierne som klaget til politiet. Først slo selskapet seg ned ved Nedenes Hagesenter, men ble jaget derfra da grunneieren fant ut at jordbæråkeren var hjemsoekt. – Hvis man leter etter lovparagrafer, er det ikke vanskelig å finne hjemmel for å avvise dem, men leter man kan man finne lovparagrafer mot nær sagt alt, opplyser politifullmektigen.

Langt mer relevant enn dette som et apropos til Beisland om fantene er det å sitere fra Scotts andre biograf Truls Erik Dahl: «I «Fant» er noen av navnene på personene i boken helt de samme som de var i virkeligheten, og Scott fikk en del ubehag fordi han bruker levende modeller. Etter at boken kom ut, gikk det rykter i Arendal om at forfatteren skulle få juling av fantene. Som så ofte før vakte Scotts forfatterskap stort rabalder. Og det faktum at folk kjente seg igjen, resulterte i flere morsomme historier.

Det fortelles at en gang Scott og «Våben-Pedersen» var ute i sjekta for å fiske, dukket det opp en fanteskøyte ved siden av dem. Forfatteren la seg straks flat i bunnen av båten for ikke å bli oppdaget, men det var for sent. Episoden avstedkom en pussig sørlandsreplikk: «Se der e han som *ludde* om oss.»

Scott skal også ha våknet midt på natten i sitt sovekammers av at en «reisende» sto og glodde inn av vinduet i annen etasje og rett ned i sengen der forfatteren lå. Fanten hadde funnet en stige utenfor og klatret opp, han virket svært nysgjerrig. «Hva i all verden er det De gjør her da, mann?» spurte Scott og gned søvnen ut av øynene. Svaret var visstnok at den reisende hadde fått slik brennende lyst til å se forfatteren som hadde skrevet om ham.

Thor Gabrielsen forteller at når fantene hyttet med

knyttnevene idet de seilte forbi «Maagereiret», avfeide Scott dette med: «Nei, langt ifra, de bare *vinker*».

Fortsettelse føljetong:

Etter denne aktualiseringen går vi videre via Arne Beisland: «Den første boken «Fant 1» er en fortelling om fantenes liv, om alle hendelsene i deres tilværelse, mer enn den i grunnen er en skildring av den enkelte fanten og hans liv. Vi lærer alt å kjenne som foregår i fantenes umiddelbare nærhet, livet om bord i skøyta, de mange viderveddigheter de kommer bort i, deres tankegang og mentalitet. Carl Nærup må vel bare delvis ha rett når han sier at «dette blad av de reisendes liv er på sett og vis et nøkternt og sannhetskjærlig folkelivsbilde, nedtegnet med sikte på fantens moralske forbedring og omvendelse til ny rettskaffen handel og vandel, det var i den ånd vår store utrettelige menneskevenn Eilert Sundt utarbeidet sine sosiale studier og undersøkelser». – Boken har ingen tendens, den har ingen appell til noen. Scott skildrer det omstreifende, tiggende og tyvaktige fantepakke slik som det i virkeligheten er, som lavtstående og forkomment, lovløst og forbrytersk asosialt i instinkter og begjær. All fantens håpløse usseldom, hans mindreverdighet og råskap blir krast og grelt skildret. Men boken har et forspill, et stemningsanslag «som sammen- trenger bokens ide til rytme og tonende kvintessens» (Carl Nærup). Det er sangen om Jan van Gent:

*Eg såg han Jan en somrans dag
eg låg og dreiv på fugletrekk. –*

De går ikke gjennom livet uten å gjøre seg noen refleksjoner, disse menneskene. Noe avgjort standpunkt til livets innerste og vanskeligste problemer tar de imidlertid ikke. Som barn er de fleste blitt døpt, noen har lært å lese, kanskje er de blitt konfirmert også, men så er det som regel slutt på lærdommen. Like overfor samfunnet og de gjeldende lover stiller de seg fiendtlig. Deres dom om de fastboende er hard, de kan ikke forstå dem og alle deres lover. «Folk har fått den forestilling at det ikke var fint å reise, menneskene skulle bo på land og røre seg så lite som mulig. De hadde fått et skjevt syn og satt fast i en gal tro.» Og Fændrik, som vi følger gjennom hele boken, filosoferer litt av og til over livet og de vanskeligheter det stiller opp for ham. Han kommer til det resultat at der nok er en styrelse, en «nimrod» med i spillet. For en rår ikke helt over seg selv, en kan ikke ganske bestemme som en vil – det er for eksempel vær og vind og andre ting som kan treffe til og stille seg på tverke og forhindre ens planer, det er sykdom og uhell av forskjellig slags, det er barnedåp og lensmann og mere slikt som et menneske ikke er god for å unngå og som griper forstyrrende inn i ens liv.»

Men det meste av det som skader dem, kommer fra menneskene inne på land. De kan aldri la dem være i fred. «En måtte gjøre riktig eller ikke, en måtte leve så redelig en kunne og la nesten beholde alt sitt og avholde seg fra ethvert tyveri – like godt blev en mistenkt bestandig for alt det gale som hendte, og fikk skylden til enhver tid.» Det er ikke så greit og liketil å forstå slikt, synes de. Riktignok

er det så at de tar noe av og til når det gis en anledning, men da er det fordi nøden tvinger dem. Stort sett er de like gode som de fastboende. Slik tenker de og slik dømmer de. Samfunnet får lov til å bære all skylden. «Samfunnet var merkverdig innrettet når en tenkte over det litt, det var overflod alle steder – mere enn nok til alle og enhver – det var bare fordelt så merkverdig at det blev fattigdom like fullt. Men det var nu vel urettferdig at noen skulle eie så meget at det blev til fortrenghet for andre?» En sådan læresetning er etter hvert blitt lov for dem, de tar det de trenger, og kanskje litt mer til.

Fremstillingen er virkelig nok. Fændriks liv om bord i båten sin, hans slåssing med søsteren Mathilde og den øvrige familie, hans nattlige ferder til bygdene og ut i skjærene til hummerteinene er levende og friskt fortalt, det er en glimrende skildring av fantenes liv, et stykke av folkelivet i den sørlandske skjærgården.

Inn i denne tilværelsen kommer så den stakkars Josefa. Hennes liv er blitt formørket, hun er enda bare et barn, i samværet med en rå, gammel onkel. Hun er flyktet fra ham og kommer ombord i skøyta til Fændrik. Men hun er av en helt annen støpning, og passer på ingen måte inn i forholdene om bord. Hun er ikke fant, hun er fastboende, og det nye livet plager henne. En ren og uskyldig sjel er Josefa, noe galt vil hun ikke være med på å gjøre. Når Fændrik er ute på sine aftenturer, sitter hun spent og nervøs om bord og venter. «Jeg kan ikke for det Fændrik, men jeg får så mange slags tanker når jeg sitter slik alene og venter, jeg ville bli så lei meg hvis der skulle hende nogen ting.» Overfor Fændriks råhet blir hun ofte målløs. «Du vil ikke drepe et lam?» - Men Fændrik gjør det like fullt. - I denne lille vevre kvinneskikkelsen dukker det opp noe vi kjenner fra andre av Scotts sørlandstyper, en trang til å vise godhet og fromhet mot alt, og en lengsel etter å møte litt varme igjen – det samme som møter oss hos Markus og Kristofer med kvisten. Som en av disse to er hun en av samfunnets minste, har fått anvist sin plass helt på bunnen. Hennes sinn er rent og hennes tanke uskyldig. Hun er den absolutte motsetning til sin følgesvenn, Fændrik, som sin natur tro bare utnytter henne uten å gi henne noe tilbake for hennes kjærlighet – hån og spottord er det hun får. Han går da til slutt under i sin egoisme. «Nimroden» innhenter ham i hans feige fluktforsøk, og han dør en ynkelig drukningsdød ute mellom holmene. - Men Josefa skal leve sitt liv videre. «Fant II» har som undertittel «Josefa», og den forteller om de få triste måneder hun har igjen.

Det er en verden av grøssende svart ensomhet og gudsforlatthet som møter oss, et ondt mørke som får en til å skjelve og ryste av kulde og gru. Josefa har ligget på Arendal sykehus og født et barn, og med det i armene drar hun oppover bygdene. Hun vil ikke tilbake til det gamle livet, hun vil finne en tante i Lille Topdal, men hun har bare hørt om denne tanten, hun vet ikke noe særlig om henne, ikke om hun lever, ikke om hun vil ta imot henne. Kraft og mot har hun likevel, og evnen til å reise seg bare hun møter litt vennlighet, litt godhet, litt uventet og sparsom lykke. Men lidelsene begynner. På tross av sult og nød holder Josefa ut – alt for barnets skyld, det verger og verner hun, selv et barn, 17 år gammel, men en mor. Hun svikter det aldri, det er hennes første og siste tanke i nød og i fare, og når det er en smule lysning på hennes himmel.

Men hun får ikke høve til å reise seg. Ulykkene møter henne – gang på gang. Det er nok å gjøre oppmerksom på scenen inne i skogen der hun har gått seg vill. Sulten

suger henne under brystet, barnet er i verste krevende veksten. - Så møter hun, etter å ha gått i ville skogen et par døgn uten mat, to unggutter som sitter og spiser ved et bål. - De har skremt henne før en gang, men nå må hun ha mat – for barnets skyld. Det får hun. Deretter blir hun voldtatt, mens brystbarnet ligger i lyngen og skriker. - En gruffull scene. - «Scott får her sagt like mye om krenkelse av menneskerettigheter på noen få sider som krigsbøkene forfattere bruker flere hundre til – og mens han får sagt det så ingen glemmer det, så glir krigsbøkene redsler fort ut av minnet» (S. B. Bruland).

Men midt i dette mørket har Scott formådd å skape små lyse verdener, som den da Josefa treffer Sebaldu, Fændriks far, igjen og får visshet om at barnet er Fændriks og hennes barn. Hver gang hun har sett på det, har hun i redsel tenkt at det likeså godt kunne vært onkelen som var faren, han som hadde ødelagt hennes barndom ved utukt, det rå menneske som drev henne på fantestien med sin svinske perversitet. Det livet som onkelen jog henne ut i, har slått henne ned, tæringen brenner i hennes barnekropp. Så møter hun gamle Sebaldu. Og gamlingen er dypt rørt da han får se barnet. «Skulle du sett, sa det langtrukket - merkverdig så lik han var. Josefa gav et lyst skrik: Er han lik Fændrik sier Dere?»

Sebaldu viser henne en bøy på øret hos den lille og hos seg selv. Josefa har i ett nu lagt barnet fra seg og slår armene rundt halsen på den gamle.» Det lille krøllete hodet hennes lå inn mot den gamles skulder, hun jublet og gråt på samme tid.» Så er det allikevel hennes kjærlighets barn . . .

I slike scener som dette kan Scott være like knapp i formen som innholdet, følelsen er uendelig.

Om bord hos jakteskipper Ugreia lever Josefa sine siste dager. Det er han som har ført henne til Sebaldu, og da han spør om hun vil fare videre med ham, lover hun det. Han er i grunnen så snill mot henne, bare, det hjelper så lite. Sykdommen blir verre, og til sist kan hun ikke komme opp av køya. Det lille barnet hennes skriker etter mat. Vinteren blir lang og strid, ismassene fyller sundene og gjør det vanskelig å komme fram. På en tur til Arendal skjærer isflakene den gamle båten i stykker, og den synker i isvanet.

Del 3 Fritt etter Arne Beisland

Supplert etter Truls Erik Dahl

Av Kirsten og Thor Einar Hanisch

Tidligere hadde man til en viss grad kunnet innvende mot Scott at hans mennesker alltid hadde tilværelsen, forholdet til forsyn og opphav på det tørre. Det var blitt noe mye sørlandsk idyll, Kinck taler et sted om stillestående norsk hjuringsjels-poesi. – I så fall er er Scott trådt inn i en ny fase i sin diktning med boken om Josefa. Barskheden har vunnet overhånd, og stormen har fått tak i hans landskap. Bladene hvirvles i forskrekkelse opp av denne skogen. Men her er det slik vidunderlig vakker skog, her er det slike rike og solfylte menneskesinn som går inn i høsten og tilintetgjørelsen.

Gabriel Scott opplever noe nytt i sin bok om Josefa, pulsen hans jages opp, den får bruk for ungdommens hele elastisitet. Dikteren selv står hudstrøket og blødende etter å har måttet oppleve voldtektsscenen overfor Josefa. Han står sammen med henne da hun vender anklagen mot Gud og sier: «Du hjalp meg ikke. Ja, ja når du vil det så . . .»

Dikteren vender seg med gru og forakt bort fra menneskene. Det er latterlig å vente rett blant slikt ynkerdigg kryp. På de lidendes og vergeløses vegne er han blitt opprøreren som går i rette på aller høyeste hold. Men Josefa toner ut i den rike forsoningsscenen der hun får vite at barnet er Fændriks og hennes.

Scott er blitt opprøreren og forsvareren. Han er ikke blitt besatt av trangen til å rive idyllen han elsker i sønder, og han nyter ikke å anbringe det harske, det skjærende og brutale, slik E. Berggrav fremhever i Kirke og Kultur for 1930. Et varmt menneskehjerte vrir seg ved å fortelle om det harske, det skjærende og brutale, men den som tar de minstes sak opp, de ydmykes og enkles, kan bli tvunget til å gripe til midler som kan virke brutale. Dikteren er barsk, uhyre barsk, men han er langt fra brutal. Og han ynder det så visst ikke.

En bringes til å tenke på Peter Egges «Hansine Solstad». Hansine ble livet igjennom mistenkt for et tyveri hun ikke var skyldig i. Hennes liv ble grått og fattig av den grunn. Som gammel kone på gamlehjemmet får hun endelig oppreisning, mistanken fjernet. Hun står der gledesløs - hva bruk har hun nå for oppreisningen? Det står en isnende kulde av den ro hun tar imot det med. Menneskene er henne likegyldig, hun bare stunder etter døden «fordi hun stundet etter Guds mening». Fattigere kan man vel neppe bli – større opprører vel heller ikke.

Med disse to bøkene om fant har Scott for godt funnet tilbake til sitt rike på Sørlandet. Her og bare her er han hjemme. Over dette landskapet lar han søkelyset vandre. Det kan falle utover havet, det kan falle innover heiene. Overallt er det små verdener, verdener av solskinn, verdener av kulde. Det hender at tåkелuren uler gjennom dem, det er så, men like ofte smiler solen ned i de små havnene og bygdene og gir en uendelig varme. - - Og den stillfarende Markus lever sitt liv i nøysomhet og enkelhet, gjerne litt høyere enn de andre – litt nærmere stjernene bare . . .

Så langt litteraten Arne Beisland. Men det er ikke tvil om at Gabriel Scotts senere biograf **Truls Erik Dahl** i «Gabriel Scott, Et Levnetsløp», Juni Forlag 1998, nesten 50 år senere, har betraktninger verd å ta med:

«Allerede i «Lillehavns mysterier» (1898) hadde Scott tatt for seg båtfantene i en liten historie. Nå vil han skrive en bok som ene og alene skal omhandle disse særpregede «rei-

sende». Tittelen blir også denne gang diskutert med Harald Grieg. Bokens hovedperson heter Fændrik, egner «Fændrik» seg som tittel? Nei, leserne kan tro det dreier seg om en militær rang, og «Fændrik Markonini Sebaldusen» blir vel lovlig langt? På Sørlandet kaller man fantene for lorder, hva med «Lorden»? Nei en slik tittel kan også misforstås. Etter mye tankearbeid kommer man endelig frem til at tittelen på boken skal være «Fant». *Scott vil ha undertittel også denne gang: »Et blad fra de reisendes bok.»*

Harald Grieg blir overbegeistret over de første 300 sidene han får tilsendt av «Fant»: «Boken har barsk sosialrealisme og skildrer et miljø som er i ferd med å bli borte. Etter min mening er «Fant» en av Deres ypperste bøker. Jeg satt under lesningen og grep meg gang på gang i å ønske at jeg kunde begi hele forlagsvirksomheten og få meg en skøite i steden og slå følge med Sebaldus Sjæl og hans avkom. Det er helt nytt land De har indvundet, og sanderlig er det en verdifull provins som her til landet er lagt . . .»

Carl Nærup (som ikke var begeistret for «Hyrden») skriver i «Urd»:

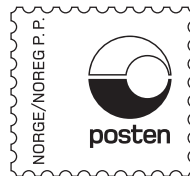
«Han har tatt revanche i år ved å skrive en av sine fornøieligste og sorgløseste bøker. Den som har sittet på et svaberg, klædd eller naken, og sett en fanteskute dra langsomt forbi nede på fjorden, full-lastet med fæle mannfolk og enda verre fruentimmer, samt et fulltallig helvete av sotsvarte unger, alle optatt med et syndig kjefbruk av sprogets skitneste gloser, hvorav fantastiske eder og forbannelser skyter opp som glade glanslys på vei til himlen, men også med sikte på den ensomme betrakter oppe i bergskåren, vil forstå at dikteren en dag fant det påkrevet å skrive en slik bok . . .»

Arnulf Øverland skriver begeistret til Harald Grieg i Gyl-dendal. Og Sigurd Hoel, ateisten og kritikeren Scott fryktet, opprømt i «Arbeiderbladet»: For to år siden utgav Gabriel Scott romanen «Fant» hvor han skildret en fantefamilies liv nede på Sørlands-kysten. Boken var en av de ypperste Gabriel Scott har skrevet, og betegnet på mange måter en fornøyelse av hans forfatterskap. Han hadde her funnet frem til helt nytt og ubearbeidet stoff, og han hadde frigjort seg for den hang til sødladen idyll, som hadde preget flere av hans senere bøker. «Josefa er fortsettelsen av «Fant». Og den er ikke dårligere enn forgjengeren. I Gabriel Scotts forfatterskap kan vi finne to vidt forskjellige tendenser, som ofte motarbeider hverandre, og som iallfall har hatt vanskelig for å la seg forene – hvilket har skadet mange av Scotts bøker. På den ene side er Scott en besk og bitter pessimist, som tror på livets blinde ondskap og menneskenes hensynsløse grusomhet. Men på den andre siden er han en heftig, litt febrilsk troende, som bekjenner sin tillit til livets skjønnhet og menneskenes godhet. Det er disse to tendenser han ikke alltid har kunnet forene i ekte harmoni . . . Her har det lyktes Scott å skape en helt naturlig harmoni mellom sin mørke tvil og sin lyse tro. Og det har lyktes ham så enkelt og uten kunster, at «Josefa» er blitt en av hans aller mest tiltalende og charmerende bøker.

Til slutt poengterer Truls Erik Dahl: «Også i «Josefa» er mesteparten av handlingen hentet fra virkeligheten, blant annet gjelder det Josefas død. Eldre mennesker i Brekkestø kan ennå huske januardagen da likene av en gammel mann og en ung jente ble båret i land; skøyta deres hadde blitt skåret i stykker av isen».

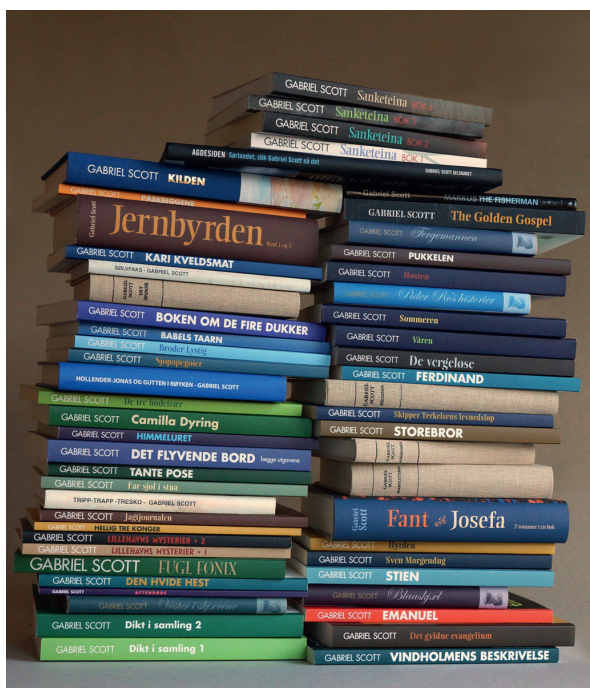
For egen del må vi tilføye: Om den unge morens lille jente ble visst intet rapportert. K&TE

Retur:
GSS v/ Harde Johannessen
Hæstadveien 219
4770 Høvåg

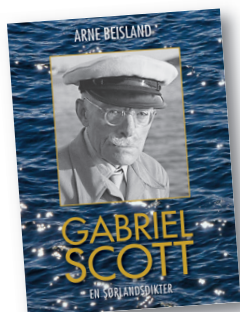
ALT AV GABRIEL SCOTT

... OG ALLE TITLENE FINNES PÅ LAGER!

**GABRIEL SCOTT
SELSKABET**

**Hele Scotts forfatterskap
er utgitt på nytt!
Vi har verdens største utvalg
av Gabriel Scott!**

NY BOK TIL SCOTT-DAGENE

ARNE BEISLAND:
«GABRIEL SCOTT, en sørlandsdikter»
Nytgivelse av biografien fra 1949,
med et tillegg om de siste årene.
Innb. og illustrert, 232 sider, **kr 300,-**

BOKTITLER

	PRIS	MEDL.
Aftenrøde (hft.)	99,-	75,-
Agdesiden	200,-	140,-
Alkejegeren	200,-	140,-
Babels taarn (hft.)	149,-	105,-
Barkefletteren	200,-	140,-
Blaaskjæl	200,-	140,-
Boken om de fire dukkene/Dukkedrømmen (hft.)	149,-	105,-
Broder Lystig (hft.)	149,-	105,-
Camilla Dyring (hft.)	149,-	105,-
De tre lindetrær (hft.)	149,-	105,-
De vergeløse (hft.)	149,-	105,-
Den hvite hest (hft.)	149,-	105,-
Det flyvende bord (hft. dobbeltbind)	149,-	105,-
Det gyldne evangelium (hft.)	149,-	105,-
Det spøker	200,-	140,-
Dikt i samling, bind 1 (hft.)	149,-	105,-
Dikt i samling, bind 2 (hft.)	149,-	105,-
Emanuel (hft.)	149,-	105,-
En drøm om en drøm: Våren (hft.)	149,-	105,-
En drøm om en drøm: Sommeren (hft.)	149,-	105,-
En drøm om en drøm: Høsten (hft.)	149,-	105,-
Et levnedsløp (Scott-biografi ved T. E. Dahl)	200,-	140,-
Fant / Josefa (dobbeltbind)	250,-	175,-
Far sjøl i stua (hft.)	149,-	105,-
Ferdinand (hft.)	149,-	105,-
Fergemannen	200,-	140,-
Fugl Fønix (hft.)	149,-	105,-
Gabriel Scott, en sørlandsdikter (innb. ill.) (Scott-biografi ved Arne Beisland) NY HØSTEN '20	300,-	210,-
Helgenen	200,-	140,-
Hellig tre konger (hft.)	149,-	105,-
Himmeluret (hft.)	149,-	105,-
Hollender-Jonas (dobbeltbind)	200,-	140,-
Hyrden (hft.)	149,-	105,-
Jagtjournalen (hft.)	149,-	105,-
Jernbyrden (dobbeltbind)	250,-	175,-
Kari Kveldsmat (hft.)	149,-	105,-
Kilden, jub.utgav (innb. ill.)	369,-	260,-
Lillehavns mysterier 1 (hft.)	149,-	105,-
Lillehavns mysterier 2 (hft.)	149,-	105,-
Markus the Fisherman	200,-	140,-
Pider Ro's historier	200,-	140,-
Pukkelen (hft.)	149,-	105,-
Påskeeggene (hft.)	149,-	105,-
Sanketeina 1 (hft.)	149,-	105,-
Sanketeina 2 (hft.)	149,-	105,-
Sanketeina 3 (hft.)	149,-	105,-
Sanketeina 4 (hft.)	149,-	105,-
Sjøpapegøier (hft.)	149,-	105,-
Skipper Terkelsens levnedsløp (hft.)	149,-	105,-
Sven Morgendug (hft.)	149,-	105,-
Sølvfaks	200,-	140,-
Stien (hft.)	149,-	140,-
Storebror (hft.)	149,-	105,-
Tante Pose (hft.)	149,-	105,-
Tripp-Trapp-Tresko	200,-	140,-
The golden gospel (hft.)	149,-	105,-
Vester i skjærene	200,-	140,-
Vindholmens beskrivelse (hft.)	149,-	105,-
T-skjorte med Scott-karikatur	170,-	170,-